COSTUMS QUE'S PERDEN Y RECORTS QUE FUGEN: (REUS DE 1820 Á 1840)

Antoni de Bofarull

LO DERRER CATALA

Per

Antoni de Bofarull.

Digitized by Google

LO DERRER CATALÁ

QUADRO TRÁGICH, HISTÓRICH, EN VERS Y EN UNA SOLA ESCENA

Por

26 AGOS. 1935

Donatiu del Sr. Pirozzini.

PERSONATJES

RAFEL DE CASANOVA, *cavaller y conceller en Cap.*
OLAGUER, *sacerdot (ab vestidura civil).*
UN SIRVENT.
UN ALTRE, *que no parla.*

Lloch de la escena, Barcelona, ult del dia 11 del mes de Setembre de 1714.

(La escena representa un pórtich de un edifici religiós, ab una porta al mitj, tancada, y un llarch finestral á cada part de aquella. A mitj lloch una llitera de las descabertas ab un coixí: en ella jau lo Conceller, abandonats los bratsos, y tenint sobre las camas tirada la gramalla. A la part esquerra de la llitera un banch ó taula ab una llanterna sorda, tancada, pero colocada de manera que al obrirla, il-lumine la llitera. Olaguer, prop del finestral de la part oposada, en actitut de observar y deixant véurer una espasa que sembla resguardarse dins de la llaba de mánegas que vestelx).

OLAGUER, CASANOVA, *y més tart* UN SIRVENT.

OL. Desgrácia! Ni una sombra entorn de aquí 's bellugal
Fá poch que s' englutia la grossa torrentada

per tan estreta via.

Pensatiu y trist.

Pót ser l' aixam dels héroes
lluny de aquí ja ha sentit lo cop postrer de dalla
de la Mort, que 'ls seguia ab pas de famolenca!

Torna á observar.

Tenebrosa es la nit!—Ni un sol alé!—M' extranya...
¡Qué será, Dèu del cel!

Impacient.

Y ab tot, veig que no tornan
los dos sirvents que espero, y 'l temps furient escapa.

Inclinantse á fora y mirant cap á la dreta.

Tras del cantó segueixen, inmóvils com á pedras...
Quant ells no s' atreveixen, algun perill reparan.

Pausa, y separantse del finestral.

Y si entretant espira lo meu amich .. ¡Oh dupte!
Oh trist estat!—Inútil vá á ser la meva hasanya,

Tot acostantse al Conseller.

pus, que gemega sento, y en va consol li busco!

Obre un poch la tapa de la llanterna, y despres de observar al malalt, la torna á tancar.

Sos llavis, sechs, indican que un cordial li falta,
y 'ls ulls, com si preguessen, mirant al cel explican
lo postrer clam tal volta de una ánima cristiana!
—Y ni una sola gota puch darli per alivio,
y quant li parlo ó 'l toco, esgarrifat s' allarga.

Passejantse com distret.

No sé, no sé compéndrer si te en perill la vida ..
si són mortals feridas las que son cos traspassan,
ó es sols... que en la cayguda .. pegant de cap en terra
quedá ensopit de prompte. Quí sap! Dolsa esperansa!

Contemplant desde 'l peu de la llitera.

Quí may de dirli havia, quí may á mi 'm diguera
quant, als dos instruintne allá en la tendra infáncia,
lo mestre 'ns referia las glórias y prohesas
dels homens de altres sigles, dels héroes de la pátria,
á ell, quí li diguera que fóra l' héroe un dia
lo conceller més digne, l' honor de la gramalla,
y á mi ¡oh sort funesta! quí may á mi 'm diguera
á mi, l' amich mes íntim, quí mes lay! l' admirava,
que un dia de ell sols fóra, no 'l metje que 'ls mals cura,
no 'l sacerdot que alívia los sufriments de la ánima,
sí sols ¡no puch pensarhi! que 'l sèu fosser seria...?

Separantse pensatiu.

¡Aquest deber me toca, si en mon poder s' acaba!!

Detenintse com ferit pel dupte.

Perqne... ben cert... ignoro si es mort que reviscola,
ó es viu que tan sols dura, més que á la mort s' atansa.

(Prop del finestral, y mirant al cel.)

¡Mártir y casta verge que en nostre estandart brillas,
en tal martiri ampárans, Eulária soberana!

Se sent lluny la trompeta que toca a la degolla, a qual so lo ferit exhala un fort sospir y dóna una sacudida, mostrantse excitat. Olaguer deté 'l pas esgarrifat, y tan prompte s' acosta 'l finestral com á la lliterа,

CA. Ah!!

OL. Oh! Dèu meu! Qué sento!! Encara al fi no toca
del poble sense guia la horrorosa matansa!
Fata! clarí! Ta senya es del serpent, que xucla
al mort la sanch postrera, lo jiscle y la arrogáncia!!

Lo ferit repeteix lo sospir ab fatiga y belluga las mans. Pasmat Olaguer no gosa a acostarshi, y al sentir lo primer crit que aquell fá, s' arrima á la paret, lluny, quedant inmóvil y contemplant.

CA. Ah!... Ah!!..

OL. Qué veig! Tal volta penetra 'l so fatídich
más que dintre la aurella, del cor fins *b* la estáncia,
pus sento que sospira, que 's mou com ab deliri
quant l' agut so refila cridant mort y venjansa.
Qué faig? qué faig!? No goso..

CA. — *Removentse y alsant un bras com si empunyás una espasa.* May...! May...

OL. Oh Déu! qué sento!

CA. *Ab grans crits.*
Primer la mort!.. Arrera!!.. May, may!!... La forsa
('m falta ..
Que 'm matan, m' atropellan, me xafan, me trepitjan
Ay! .. Ay!!... *Cessa 'l clarí.*

OL. Deliri.. ó somni...

CA. *Mitj sentantse y no sortint del deliri.* Si... si...
Pausa. Més seré, y regoneixentse.
Més nó.. Qué 'm passa?
¿Es somni lo que sento?
Posantse la ma sobre del cor, y com lligant ideas.
Dormit, lo cert sentia,
y ara, despert, ignoro si fins lo seny me falta
Trau las camas enfora quedant casi sentat.

OL. Deixém que s' en adone, qne 's calme sa congoixa.

CA. Déu meu! Ahont só? Si miro, no hi veig.. ó 'ls ulls
(m' enganyan,
ó en trista sepultura tancat pót ser ja 'm trobo.

OL. *Acostantse per derrera, fins á colocarse devant de la taula.* Nó. *Deixant la espasa derrera de la llanterna.*

CA. *Admirat.* No? .. Qui ho sap?... Responen... ¿Hi ha un
(ser que m' acompanya
aquí en ma trista pena...?

OL. *Ab pausa.* Un ser que per vos plora,
lo ser que ab més carinyo la vostra amistat paga.
CA. Oh, grata veu! Escolta...
OL. Rafel!
CA. *Possehit de alegria.* Ah!... M' anomena...
Sí, sí. *ap.* No es somni... La veu de amich no enganya.
Ta veu del cor es bálsam.
OL. ¿No saps qui só?
CA. *Mostrant la alegria de endevinar una sospita.*
La fosca
als ulls lo goig li priva, més ab los seus ben clara
lo cor véu la figura. Sí... sí... Sols pót ser...
OL. Dígas
¿endevinas qui sia...?
CA. Oh! sí! ¿Olaguer...?
Al anomenar Casanova no ben resolt á son amich, est destapa la llanterna, los dos fan una exclamació, corre Olaguer á tirarse en los brassos del altre, que 'l espera, y permaneixen en esta actitut plorant. En seguida queda Olaguer assentat al peu de la llitera, á la part esquerra de Casanova, ab qui 's donará las mans.
OL. Ah!!
CA. Abrássam!!
—Oh goig! Cóm es possible?... Tan sols ser ell podia...
OL. De la amistat es triunfo l' acert de sas paraulas!
CA. *Contemplant ab gran efusió de alegria á son amich y mostrant impaciéncia de curiositat.*
Ell es, sí, ell...! Més dígas: ¿ahont só?... qui 't pórta?
Explíca de una volta... Mirar déixam ta cara,
amich leyal...
OL. Calmáuvos.
CA. Qué dius! *Observantlo.* Més, ay!... qué miro!

Groch!.. Aturdit!.. Las llágrimas rodolan per ta cara!
¿Qué tens?

OL. Lo goig que sento ..

CA. ¿Goig dius? . Millor dirias
del viu infern que 'ns volta lo sufriment que esclata.

OL. Cert! Sí!

CA. Olaguer, anímat. Breu digas lo que sia:
los mals que als dos nos cercan sens mirament relata:
ja saps qui só ..

OL. Bè 'm consta, pero convé silenci,
convé que no s' exalte la vostra ment cansada.
Perill inmens seria si aquí nos sorprenguessen

CA. ¿Perill, qué significa? Perill vól dir desgrácia.

OL. ¿Quí ho dupta?

CA. Sí! Qui ho dupta? Quant jo aquí sol me trobo,
despres del gran naufragi en mar de sanch y flamas,
quant jo... *Com reconcentrant la memória y observant al rededor.*
Més .. ¡oh misteri!... ¿Cóm es que 'l fragor bel-lich
en tal quietut se múda y en espantosa calma?
Ahont som? Es Barcelona lo lloch que entorn jo miro?

OL. Barcelona.

CA. Es possible! ¿Y ahont es, ahont es, ahont pára
lo pohle que 'm seguia? ¿Ahont pára aquell deliri,
los crits, lo foch, l'estrépit ..? que's feu..? Olaguer, ca-
[llas!
Dígas ahont som.

OL. Inútil recordarvos seria
la heroyca resistencia, la vostra sort infausta ..

CA. *interrompent.*
¿Saps tu..? Olaguer...! Hi erats..? M' has vist...? Sí.
[testimoni

y company sempre 'm fóres en penas y bonansas.

OL. Los passos vos seguia des que resolt sortíreu
cap á la bretxa inmensa del Portal-Nou. ¡o estava
de una traició en sospita, del llas que 'us prevenian,
de que á la mort corriau...

CA. ¿Y, ab tot, tu no 'm deixavas?

OL. May, Rafel, may!

Desde aquí va mostrant Casanova una vivacitat é interés sempre creixents.

CA. ¿Seguíres, ab tot y 'l llamp vehentne
que nostres caps feria, lo llamp prenyat de infámia,
quant una falsa ordre, burlant la nostra glória
dalt del campanar muda deixava la Tomasa,
y al sitiador obria lo pas per las set bretxas,
set bretxas que 's reféren tres cops per nostra guárdia?
Llavors ¡sí! tu 'm seguias, bon Olaguer?

OL. Prop era.

CA. ¿Quant plé Feliu ¡qué intrépit! de desespero y rábia,
ab carn de amichs, de pares, de noys y fins de donas
tapava la obertura ¡boca de infern malvada!
plantant entre las runas, invicte, la bandera
de nostra gran patrona, la Verge Santa Eulária. ..?
¿quant vers á la ribera Villaroel corria ..?
¿quant traspassant ja cegos lo fort de Santa Clara,
ahont jeya á bossins feta la heroyca Coronela,
y 'l peu de amichs sols trossos per tot ne trepitjava,
llavors també 'm seguias?

OL. Sí! sí!

CA. ¿Quant á San Pere,
ab mf Feliu unintse, lo baluart cobravam?...
¿quant, per últim ¡sí!... l' últim!... del Portal Nou
¡la bretxa

los dos acometérem, jurant ans que deixarla
morir, morir mil voltas si vidas mil tinguessem.
com ¡sí! ho cumplírem nobles...?
Com ferit instantáneament de un recort que li cáusa dupte y 'l fá patir.
Ay!... Sí... sí... ¡qué dich! ..

OL. *ab dolsura.* Basta
no així aumenteu la febra que l' atropell vos dóna
cansant la fantasia, del cos la forsa 's gasta

CA. *Despres de encantat en la mala idea*
Sí!... sí! Fantasma horrible, fuig, fuig de la memória!
Recordo... no recordo... sols sé... sé... fuig, fantasma!
Esforsantse pera cobrar calma, y distrahentse sol ab l' afany de parlar.
Tu saps millor la escena, millor que jo tal volta,
lleyal amich ¿recordas? perque en la pugna brava,
¿allí també 'm seguias, no es cert ..?

OL. Sí, sí

CA. Quant la hora
de ma mala fortuna soná, quant enrotllada
per los Dragons francesos—de Dèu malehits sian!—
ma gent queya com fullas que 'l temporal escampa?
Oh! sí, sí ..! Allí tu hi erats ¿no es veritat? Sí! hi erats?
La proba que tu hi erats que 'm trobo prop teu ara.

OL. Al véurer tanta fúria, l' inmens torrent de tropas...

CA. *Sens interrómprer a Olaguer.*
Cobarts! Un contra quinze!! ..
que 's desencadenava,
lo brill de vostra espasa seguia com á estrella ..
Ab viu dolor.
Quant s' apagá la estrella, per terra us revoleavau!!
Sols la gramalla busco llavors, y al descubrirla,

pels peus fora us estiro, no sé á quina distáncia,
lograut—Dèu ho volia! Miracle fou tal ditxa!—
lo vostre cos salvarne de cops y trepitjadas.

CA. Los héroes que allí jeyam de rábia no sentiam:
tu sí que fóres héroe la mort burlant ab calma.

OL. Entant que s' embocavan á la ciutat las tropas...

CA. *interrompent, mogut.*
¿Es dir que la dominan?

OL. Nó tota.

CA. *ab certa satisfacció.* Ah! ¿No encara?..

OL. Entant que cap al centre als nostres empenyian,
ab dos sirvents intrépits que á punt y prop estavan,
posat en la llitera, guardarvos per de prompte
en l' atri conseguírem de esta capella santa.

CA. *Mostrant goig de gratitut, y enseguida fixant la atenció en lo lloch ahont se troba, qae vá regoneixent.*
Si 'l cor sencer tenia, que destrossat me 'l sento,
ne rendiria en prenda de amor mitj á tas plantas.
—Y es cert .. Prop de la porta de S. Daniel me trobo.
—¿Y cóm...? ¿Perqué aquí esperas? De amichs no fal-
[tan casas...

OL. Abandonadas totas, ni un sol vehí s' hi troba:
de horror tots ne fugíren cap á la adversa banda.
La mort sols trobariam si aquí continuessem,
y así que 'l sirvents digan, posats en vigilánci,
que 's pót donar la volta, cap baix á la marina
us porto... *Com arrepentintse de prompte de lo que anava a dir, y més notant la curiositat que demostra Casanova.*
ap. Oh nova angústia!

CA. ¿Al arrabal me pórtas?

OL. *ap.* Deu meu, fèu que no erre—¿Vos sembla cosa ex-
[tranya,
no es veritat?...

CA. *impacient.* Me pórtas... Acaba: ¿Ahont?... Dígas
[prompte.

OL. *Esforsantse, pero ab dupte.*
No oculto lo que sento. Es que crehent...

CA. *ab vivacitat.* Tu callas:
misteri es lo teu dupte...

OL. Nó, nó. franch mon cor sia:
tenint per vostra vida abans poca esperansa...

CA. ¿Abans?... Poca consérvan, que estich ple de feridas!

OL. Incert fóra portarvos de amichs en las moradas,
pus tots son morts, ó fugen, ó encadenats ja ploran...

CA. ¿Y donchs?

OL. Lo lloch que busco es una Santa Casa:
abans que tot la vida salvarvos me proposo...

CA. ¿Al Hospital?..., Oh, idea!

OL. Sí: al Hospital. La sala
ahont estaréu, incógnit, amichs fiels la serveixen,
un nom fingit donantne, vos permetrán la entrada,
y, si esperansa queda, curat, cobrant la forsa,
un barco al port espera, en ell fugiu al Austria.

CA. Admiro ta grandesa, lleyal amich, t' admiro,
y accepto, de alegria tot plé, ta idea rara.
Sí, sí... Jo no confio que 'l sol més m' il-lumine
mòlt més que aquestas sombras, negras mon cor las
[tanca.

OL. Quí sap...

CA. *Com fixantse en lo pensament, y gosantse en ell.*
Sí, sí... Ta idea consola ma agonia,
que bell morir y alívio en la hora senyalada

será de nobles víctimas tot rodejat trobarme,
que ab mí sa sanch vertéren per honra de la pátria.
Més d gas: ¿per qué esperas? ¿Encara 'l perill dura?

OL. Entant que no m' avisen es per demés nostra ánsia.

CA. No es la ánsia de salvarme lo que impaciéncia 'm [dóna,
l' anhel, sí, de morirne ahont los amichs m' aguardan.

OL. *Observant l' abattment de Casanova y ap.*
De la rahó la forsa la exaltació domina:
del cor la gran tendresa la febra ardent aplaca:
tempesta n' es sa vida, que brama, y fuig, y torna:
si un nou llampech l' aviva, tot de un plegat se calma.
—Desconfiansa injusta teniu.

CA. Jo sé qué sentol

OL. Vigor del cos indica l' ardor de las paraulas ..

CA. Ardor? la febra dígas, que ja depressa minva.
Aném, Olaguer, prompte

OL. Podeu pensar

Rapidament s' alsa á observar desde 'l finestral, y torna a lloch.

ap. Quant tardan!
Los dos sirvents, inmóvils, segueixen á la porta.

CA. Si viu arribar logro, sabré quins amichs faltan.

OL. *Detenintse, al toruar, aixi que sent la paraula* AMICHS, *y posantse la ma devant los ulls.*
Amichs, diheu?

CA. *Ab gran excitació.* Tu ploras. .!

OL. *Apart.* Sos ulls ja de nou brillan:
ja torna la tempesta; llampech es sa mirada.

CA. *Obligant a Olaguer a sentarse de nou prop de ell.*
Sabré... Tu deus saberho, tu, digne testimoni
de aquella infernal pugna, de nostra sort infausta,

tu que per tot seguías, veurías bè quí eran
los homens que en la bretxa formavan ma maynada.

OL. L' honor de Barcelona: barons de sanch excelsa.

CA. *Ab gran interés.*
¿Saps tu.. vegéres.. dígas.. si 'l que prop meu anava..?

OL. Vostre parent..? *Contenintse.*

CA. Ah! Callas...! ¿Es mort?

OL. Sí! mort!!
Vehentvos
caygut, pera salvarvos mil cops rebé de espasa.

CA. *Precipitantse en sas preguntas per lo viu interés que móstra.*
¿Y 'l Compte, 'l noble Compte?

OL. Morí també com héroe!

CA. Y 'l vell Marqués?

OL. De un jóve l' ardor al sèu no iguala.
caygué també prop vostre. á rodolons sa testa
per entre 'ls peus corrial!

CA. Horror! Més, nó: relata,
relata aqueixas glórias..

OL. *Admirat.* ¿Glórias diheu?..

CA. Sí... ¿Y 'l noble
que duya la bandera...? ¿cauria sens deixarla?

OL. Morí, abrassat ab ella!!

CA. *Ab més entussiasme que dolor.* ¿Qué dius...? ¿Encara duptas
que glória es lo martiri, que es honra la desgrácia?
¿Y ab ells ne moririan també quants fills del poble
servian á mas órdres... los gremis...?

OL. Degolladas
las companyias totas dels artesans cayguéren,
valentas afrontantne de pit las balas rasas.

CA. *Ab goig de entussiasme.*

¡Oh, germandat hermosa! A las nacions ensenya
llissó tan sens exemple! Allí ahont l'honor los clama,
allí, sens gerarquías, los fills de Catalunya
pera morir acuden en honra de la pátria
lo poble y la grandesa, lo menestral y 'l noble,
pobre y rich . ¿Quí ho admira, si es tot sanch catalana?
Es glória inmarcessible, sí, glória lo que 'm contas.
Del Cel benehit sia lo poble que airí acaba!!
¿Saps cóm pena 'm darías, si referit m' haguesses
que com isarts fugíren que 'l cassador espanta,
si, ab front sense vergonya, rendida la bandera
s' hagués vist...?

OL. *Ab resolució.* No es possible. Més gloriosa hasanya
no he vist may com aquella.

CA. *Picat de curiositat.* ¿De la bandera..? dígas

OL. Anavan fill y pare: aquest la portava alta,
y ab la ma dreta la arma blandida, los francesos,
per péndrer la bandera, al pare s' abalansan,
y 'l fill, pera salvarne al pare y la bandera,
entorn vólta com tigre, ab furia sobrehumana.
En va son bras s' esforsa, que, al fí . .

CA. *Enterrompentlo, y mostrant ab los ulls y actituts gran interes.* A quí matáren,
qui fou primera víctima, lo pare ó 'l fill? Aclara .

OL. Lo fill!

CA. ¿Y ab tot lo pare vehent morta la prenda
més cara de sa vida, guardá la ensenya santa...?

OL. Mes fort que may: rendíla, quant desangrat ne queya.

CA. *Anantse fixant en lo fet, despres de la primera exclamació, y entrant en sentiment.*

Horror! Ab cor de pare morir... Cap héroe 'l guanya.
Horror! Quant sufriria ¡oh, quant! al fill vehentne
en la mort precedirlo!.. Un fill!!.. Ah! La més grata
fibra del cor desperta sempre pels fills se troba,

Fixanse en sí mateix, y distret de tot.

que un pare .. Sí!... quí es pare ho sap bè .

OL. *Apart.* ¿Qué li passa?
—Probas ne teniu dadas, Rafel...

CA. *Sens escoltar al altre.* Deu meu, pardónam,
si per la pátria olvida un pare als que més amal

OL. Los sentiments més nobles amich, sempre us conmouhen:
tranquil de la memória trayeu recorts que cansan.

CA. ¿Qué dius? son trono en ella torna á tenir la imatje
de aquells que l' honor patri tan sols pót esborrarla.

Acostantse mòlt á Olaguer, com disposantse á contar alguna cosa, pero dominantlo 'l dolor.

Debers, perills, empenyos, de nostra pátria la honra
ne féren del jurista soldat, y en la batalla,
tan inflamat corria, volent salvar aquella,
que per la mare pátria dels fills no 's recordava!!

Esclata en plor.

Perdó, fills meus, esposa, llar santa de familia,
lo Conceller, nó 'l pare perdó á tots vos demana!

OL. Calmau tanta congoixa. Per Deu, jo us ho suplico:
de sentiments tal cambi lo vostre mal agrava

CA. *Displicent y com buscantse las feridas pel cos.*
Ben cert! Ara comenso á véurer ma desditxa.
La vida y la mort sento com dins de mi 's barallan.

Pausa y nova fixesa.

Fills meus!!

OL. No us doneu pena: sabeu que ells y la mare

salvats lluny de aquí 's troban.

CA. *Mirant á Olaguer ab intenció.*

Sí... lluny!... en terra extranya!!

OL. Tal volta — en Dèu bo fio — podreu dolsos abrassos darlos ben prompte ..

CA. Inútil!!

OL. Entant, allí ahont se guardan no 'ls pót faltar...

CA. *Enterrompentlo.* ¿Qué tenen ¡pobrets! si 'l pare 'ls falta?

OL. No us contristeu: ajuda per vos al Cel demano. Ell fará...

CA. *Contristat,* Pobres!... pobres!!...

OL. Los bèns de vostra casa són prou ..

CA. *Mirant a Olaguer ab intenció.*

¿Casa? ¿Bèns? Prompte del vencedor la ira en fort segrest ma hisenda veurás, amich, posada! ¡Quánt més valgut m'haguera morir allá en la bretxa, bon Olaguer, que víurer breus horas tan amargas!!

OL. *Ap.* Del esperit las penas al pobre afligit postran. Si tals feridas fossen las qus son cos traspassan, mort fóra *Mostrant dupte.* Més ¡oh angúnia! y si en efecte...

CA. Acóstat, bon Olaguer: no 'm deixes.

Pausa y abatiment Tinch fret

Olaguer s' alsa ab pressa, pera recullir la gramalla, que té derrera, y al veurerla Casanova, torna á mostrar vivacitat en los ulls.

OL. Ab la gramalla

podeu lo cos cobrirvos.

CA. ¿Qué dius? ¿Y la conservas?

OL. *Ap.* De nou sos ulls ne hrillan com repentina flama.
—Penseu que la gramalla portavau al ferirvos.

CA. De totas mas feridas en ella hi ha la marca.

Agafant la gramalla y contemplantla enternit.

Oh il-lustre panyol Si hónra ma sanch lo nom que 'm donas,
just es que, en ma agonia, reculles ¡sí! mas llágrimas!

S' eixuga 'ls ulls ab la gramalla, y despres, recullida, la alsa ab la ma dreta.

Ta majestat purpúrea may més veurá ma terral
Sens tu, de Catalunya la lley quedará vana!
Per sempre á Dèu!

Al anar á deixarla, Olaguer fa la acció de volerla agafar, y Casanova lo deté.

¿Qué intentas?

OL. Ab ella vull cubrirvos.

CA. Nó, nó, Olaguer! Tal roba ja lo meu cos no escalfa.
Perill es son aspecte: amágala, sí, désala.

Com repensantse.

Més, nó!... que fóra burla pel vencedor tal gala.

Olaguer insistetx en volerla agafar, y Casanova de nou la aparta, més com ferit de prompte per una nova idea, li entrega despres dels cinch versos seguents.

OL. Pero entretant..

CA. Nó! Ocúltala. Millor servey póts ferli.
Si dels tirans las teyas ab foch nos amenassan,
entre las flamas tírala: las cendras van á terra:
ab nostra sanch heroyca aquesta está empapada:
més val, burlant l' escarni, que cendra y sanch s' enfonzen:

terreny que així 's fecunda, en dar nou fruyt no tarda.

Pausa. Va tocantse 'l cos, com regoneixent alguna ferida.

Déu meu!

OL. Rafel!

CA. La forsa mancant me vá.

Al sentir estas exclamacions, Olaguer, se mostra impacient y s' acosta á mirar desde 'l finestral.

OL. *(Ap.)* Desdixta!

Encara 'ls sirvents fixos!

Escoltant cap á la esquerra.

Sento trepitj...

Tornant á mirar á la part dreta ahont hi ha 'ls sirvents.

S' amagan!...

Tornantsen impacient.

Senyor, fes que prest sia!

CA. *Observantlo.* Tal impaciencia déixa,

que es la esperansa inútil, perque ma vida acaba,

Ab naturalitat.

y pus morir es forsa, l' últim deber cumplímne.

OL. *Ap.* Qué sento! No es possible... Dissimulém

CA. La grácia

que 'l Cel me féu de vfurer tals temps debers m' imposan.

OL. *Dissimulant.*

Respecto vostres duptes, més si un secret ó encárrech voleu fiarme, us juro...

CA. *Somrient.* Cóm, Olaguer, t' enganyas!

Hereus sols de amor deíxo. ¿Quin testament esperas; quant ja de res disposo?

OL. ¿De res? Exageradas

á vostres ulls se mostran las penas.

CA. Res no queda!

OL. De vostre nom la glória á inmens tresor iguala.
CA. ¿La glória?...
Senyalant al finestral
¿Veus las sombras? En ellas, donchs, s' enfonza,
y sombras són que sigles han de durar encara.
Despres de capficarse, y de inspeccionar sos vestits.
Tan miserable 'm trobo, tan destrossat me miro,
que ni un recort puch darte que sia dolsa manda
del pare als fills que ploran!!
OL. *Commogut de repent per una idea grata.*
Rafel, la desventura
que vos creyeu no es certa.
CA. ¿Qué dius?
OL. L' amich ne guarda
joya de tal riquesa, que es la millor de totas.
CA. *Ab sorpresa creixent.*
¿Y 'm pertenex?
OL. Es vostra.
CA. ¿Quina es?
Olaguer pren la espasa del derrera de la llanterna y la presenta a Casanova.
Teniu.
CA. *Sorpresa y entussiasme.* Ma espasa!
¿Salvarla conseguíres?
OL. *Ab natu alitat* ¿Qué té de estrany si ab forsa,
mitj mort en la llitera, encara l' empunyavau?
CA. *A Olaguer.* Oh, quant te dech!
OL. Sencera: la sanch encara 'n brolla.
CA. Senceral Oh noble ferro! Escut de ma prosápia!
Allá en guerras antigas servíres ja á mos avis,
tacada de sanch sempre y ab honra sense taca.
Pura á mas mans vinguéres, heréncia de família,

heréncia que ab milloras avuy á mos fills passa.
Als fills, Olaguer, dónala: si fruyts ara no 'n trauben,
pót ser un dia 'ls cullen millors. Abans besarla
déixam! Sa empuoyadura ne té 'l suor dels héroes:
brilla entre sos adornos lo timbre de ma casa
Déixa que en ell los llavis del pare que agonisa,
del Conceller que espira estampen sa besada.
Símhol de amor ne sia lo bes que jo ara 't dono,
recort de glória y pena. de dol y de esperansa!

Besa la espasa, y la entrega á Olaguer.

Tu 'l marmessor ne sias· mon testament cumpléixne.
La espasa á mos fills dóna.

OL. Fieu en ma paraula.

Olaguer torna á arrimar la espasa Casanova respira fort, y calla un moment tot tentantse las feridas

CA. Ja 'l cor millor respira

OL. ¿Trobau pót ser alívio?

CA. Lo cor alívio troba, més, ¡ay!... la llum s' apaga
dels ulls...! Me fuig la vida.. ! Lo cos no té ja forsa!!

OL. Senyor!...

CA. Tu bé coneixes que á un moribund no básta
debers del mòn cumplirne: lo Cel altre n' espera.

OL. ¿Debers que al Cel importan?...

CA. ¿Y qué? Olaguer, repara
que só cristiá y que 'm moro

OL. *Apart y confús* Mon Dèu!. Quí may diria!..
Mon ministeri 'm posa obligacions sagradas
que cumplir dech.. Oh, apuro! ..

CA. *Observant la perturbació de Olaguer.*

Bon Olaguer ¿olvidas
que una altra vida 'm resta .. que es curta ma jornada,..
que ja á la porta 'm truca la Mort? ..

OL. *Perturbat.* ¿Cóm es possible

que en l' esperit domine qui fou l' amich de infáncia?

CA. Diví es tón ministeri. ¿Qué tems?

OL. Es sols respecte...

CA. ¿Y si en perill me trobo, voldrás...?

OL. *Apart impacient y duptós.* Si s' agravás...
si 's mort...! No puch negarmhi... Es cert: rahó li so-
Esforsantse. bra...
Es mon deber...

CA. ¿Qué esperas?

OL. *Ap.* Inspíram, Cel.—Si es tanta
vostra desconfiansa, . si tals dolors vos postran...
Mostrant humiltat y resolució al mateix temps
en nom del Cel, accepto... lo sacerdot aguarda.

Posat dret, al costat de Casanova se tran de dins de la llo. ba un petit Sant Cristo, que aguantará ab la ma dreta, y dirigirá la vista al Cel, com invocant. Al contemplarlo Casanova per un extrem de afecte, fa una acció com volent abrassar al amich, pero 'l deté Olaguer, prenent certa gravetat. Al observarho Casanova mira, com sorpres, a Olaguer, y despres del següent vers, que aquest diu, permaneixen un y altre silenciosos per un rato, fins que Casanova baixa 'l cap y fa esforsos pera inclinar lo genoll dret, com desitjant rendirse devant de la imatje y del confessor, pero sens deixar de quedar assentat.

CA. Bon Olaguer!...

OL. Tristesas y tot afecte céssen.
Ab to grave.
Rafel de Casanova, jurisconsult de fama,
senyor y noble ilustre, Cap del Consell, del poble
general de la guerra, de tota pompa humana
devant de Deu despúllat, que ets sols pòls de la terra.

Aquí sols Déu t' escolta: contrit, pecador, parla
De la infância no mires al tendre amich, al home,
los ulls del cor sols óbre y en esta imatje cláva
Olvida tot agravi, que qui humillat se móstra
de sa contricció tróba misericórdia en paga.

Oleguer se senta, com disposat á rébrer la confessio. Breu silenci, per figurar que Casanova parla á la orella del confessor, y que aquest li contesta. Las primeras é immediatas preguntas que fá Olaguer seran ab veu mòlt baixa, y anirá creixent tant com l' interes del dialech se fa mes viu.

¿De cor?... ¿De cor perdonas? ..

CA. *Admirat.* Senyor! ¿Perqué tal dupte?..

OL. Al cor no déu quedarhi ni un bri sols de venjansa
Es l' esperit esséncia que 'l Cel al home envia.
pera que al Cel retorne, hi déu anar sens taca.
Ab dolsura.
¿Als enemichs perdonas?

CA. *Admirat, y com repugnanth la resposta.*
Perdono.. tota ofensa..

OL. Del ofensor te parlo: la ofensa sols no básta.
¿Al que 't féu mal olvidas?

CA. *Igualment admirat y duptós.*
L' olvido... de cor..

OL. *Ab serenitat.* Dígas:
¿al enemich perdonas?

Al anar á contestar, sona de nou la trompeta de la degolla, y al sentirla Casanova, se mostra tot distret de la confessió, mirant cap a la finestra y casi inclinantsh; instintivament. La vista de Casanova revela exaltació, y Olaguer, tancant primerament los ulls y despres mirant al Cel, demostra sentir terror y bregar ab sos propis sentiments.

CA. Déu meu?

OL. *Apart.* Ah!—¿Perqué tardas
en darme la resposta?

CA. *Apartantse més, fortament excitat, y dirigint sols expressivas miradas a Olaguer.* Horror!!

OL. *Ap.* ¡Qué sento!—Pensa
que á Déu aixís agrávias. *Ap.* Ja torna la matansa!
Toch cruel!!—*A Casanova.* ¿Perqué fuges?...

CA. *Ab riu er sardónich y seny alant á la finestra.*
¿No sents?
Volentse mantenir dret, fent esforsos per arribar á la finestra, y mostrant en los ulls gran exaltació.
La vida 'm torna
tota al cor...

OL. *Ab autoritat.* ¿No respons?..

CA. ¿Cóm vóls? No puch! Oh, infámia!!

OL. *Seguintlo y ab més autoritat.*
Respónmel

CA. *Mirant al Cel, ab ira.*
¿Per quant guardas, per quant, oh cel, tas iras?

OL. Respón.

CA. *Ab to sublim, y ple de desesperació.*
¿Si al cor me torna la vida, si s' esclatan
mas venas del incendi que per dins de ellas corre;
si Satanás me tenta, *Aludint al toch de trompeta.* Si 'm
(són, com saps, tan caras
las víctimas que indica lo toch fatal que escoltas,
cóm vóls que jo 'm desprengue de las passions mun-
(danas?...
que venjansa no senti?...

OL. Venjansa! Sorda á ella
ta orella sempre sia...

CA. *Ab desenfado.* ¿Y cóm?...
OL. Penitent, pensa...
CA. *Interrompentlo ab forsa.*
No penso, en tal angústia, sino que degolladas
van cahent com espigas...
OL. *Ap.* Virtut, oh Cel, envíam!
CA. y que entre ellas se troban los sers que tu més amas.
OL. Per Déu!
CA. *Ab mitja rialla nerviosa.*
Sí.. sí... ¿Recordas?.. Los teus germans, ton pare,
los que 't donáren honra, padrins y amichs...
OL. Ah! Calla!
Perturbat primer, y despres com esforsantse pera posarse sobre sí.
Ap. Si Déu virtut no 'm dóna... Sols sacerdot dech serne.
CA. *Continuant en lo mateix to.*
Bervich ab llops francesos, ab sos dragons, avansa
al cor de Barcelona, l' últim ramat degollan...
OL. *Interrompent ab energia.*
Si impenitents ells moren, á tu 't fa Déu la grácia
de arrepentit morirne.
CA. *Indicant ab una mirada, y deteninse, l' efecte de la idea.* ¿Qué dius?
OL. Olvídals. Móstrat
regonegut al menos al Cel que així t' ampara...
CA. *Pausa y com meditant.*
No puch... Es impossible... que ab nova vida 'm sento.
Lo cor, que 'm dóna vida, mes fort que ta veu parla.
OL. *Alsant la veu y ab to profétich.*
La vida passatgera que sents es flam de estopa:
prompte, com ell, tas forsas dispersa una bufada.
Si mors...

Casanova mirant aterrat á Olaguer que aprofita 'l dupte pera dominarlo.

CA. Dèu meu!

OL. Respónmel *Ap.* Son cor cristiá s' inclina.
—¿Als enemichs perdonas?

CA. *Mirant al Cel, al través de la finestra, y ab cert desespero.* Justicia soberana!
¿Cóm als tirans consentes que així en lo mòn dominen,
que tanta sanch ne corre ..?

OL.. ¿Al Cel la vista clavas
quant sa justícia negas?

CA. Si veig ..

OL. De sos designis
ignora 'l secret l' home. Lo cástich pót ser tarda,
mes vé quant no s' espera. ¿Créus tu que tals injúrias
no han de pagarse un dia?

CA. *Indecís.* Senyor!

OL. L' exemple acata
que Ell te doná. ¿Quí als homes ne féu mes beneficis..?
y, al rébrer lo martiri, clavat en creu nefanda,
«Perdónals» á son pare, de amor ple, repetia!!
Li ensenya 'l Sant Cristo.

CA. *Com dominat per la reflecció.*
Ta veu la sanch me gela. Lo Cel del mòn m' aparta. .

Casanova sembla que escolta ab atenció 'l clarí, y observantlo Olaguer, dóna major to á la veu pera dominarlo.

OL. Trompeta de venjansa es sols la que ara escoltas;
si ab culpa mors, un dia ne sentirás una altra,
trompeta de justícia que 't eridará á dar compte...

CA. *aterrorisat é indecís.* Per Dèu! .. No més!!...

OL. ¿Perdónas? ¿Olvidas la venjansa?

CA. *Va acostantse mostrant entre conformitat y aburri-*

ment, y al presentarli Olaguer la creu, la agafa Casanova ab efusió, despres de alsar la vista al cel, y contrist, besantla, arriba á agenollarse.

Sí. . sí... Perdono . . Olvido . . y ansio morir prompte.

OL. Júraho de cor! *Cessa la trompeta.*

CA. Ho juro... besant la creu sagrada!

Aixi que Casanova s' inclina, Olaguer li posa la ma dreta sobre 'l cap, y alsant los ulls y la ma esquerra sembla implorar al cel. En aquesta actitut permaneixen ab silenci una estona, y apres, separantse Olaguer, com havent acabat sa missió y volent respirar, passa per derrera de la taula y de la llitera, y 's dirigeix á la finestra, ahont observa de nou. Entretant Casanova contempla la imatje, y diu ab gran forsa é intenció las següents paraulas:

Senyor! tu que sufríres... los ays d' eix poble mártir
escolta... y fes justícia contra 'ls que en creu lo cla-
'van!!

Besa la creu, que deixará sobre la llitera, y s' assenta en esta, quedant per algun temps ab la vista fixa com encantat y dominat per una gran pena.

OL. *junt á la finestra y mirant cap á fora.*

Encara prossegueixen los dos sirvents inmóvils.
¡Quí sap lo que 'ns espera!... Ja perdo la esperansa.
Ab naturalitat, tornant cap á Casanova.
¿Veheu com la trompeta al fí cessá?

CA. *Sens inmutarse y ab intenció.* Com cessa
quant enemichs no quedan, lo foch de la metralla.

OL. *Deteninse al observar la actitut de Casanova*
¿Perqué, Rafel, inmóvil estau y ab los ulls fixos?

CA. Ma sanch podria dirtho...

OL. ¿Pót ser.. ?

CA. *Com pesant las paraulas.* De estopa flama
es certament la ardéncia que naix sols de la ira,
pus sento mas feridas que totas me regalan.
Se va tocant las feridas y mostra displicéncia y abatiment. y, á poch forsa de judici.
Lo fret de nou me torna... y es la rahó més forta,
quant més se 'm debilita lo cor y més se 'm glassa.

OL. ¿De nou vos sentiu dèbil? Dèu meu! Jo be voldria,
Rafel, consol donarvos: l' amich de nou vos parla.
Acariciantlo.

CA. Bon Olaguer! no 't canses: cap il·lusió ja queda:
sols cert hi ha 'l dol que espera la terra Catalana!
La mort pera mí es certa, y entant que tu 'm consolas,
es ta amistat certesa, certesa que s' acabal
Dónam ta ma. *Torna á sentarse Olaguer y li dona la ma.*

OL. Tristesas deixéu que us perjudican.

CA. ¿Tristesas dius?... Pressagis podrás anomenarlas.
Ab calma, y ab to narratiu.
Germans que en una pátria viurer units volguéren,
Cains millor ne fóren de la paterna casa,
y no contents ab l' odi que als catalans tenian,
l' odi francés portáren burlant nostra constáncia.
Lo rey Cristianíssim, ohint las nostras queixas,
soldats á Catalunya donava contra Espanya:
traydorl era sa mira guanyar á nostra costa:
partits los Comtats quedan de Rosselló y Cerdanya!
Quant, de sa lley zelosa, un crit fá Catalunya,
los que ans nos enganyáren, de nou tornan de Fransa:
de ells lo clarí es que ohíres tocant á la degolla,
francesos que, matantnos, ara á Castilla enganyan!

Vergonya ... y desespero! Ab vint y cinch mil homens,
á Barcelona cercan, posant entorn paradas
noranta quatre pessas de grossa artilleria,
y trenta cinch mil bombas tirant sobre sas casas!
Bervich ja es amo de ella ... los ultims héroes moren;
bèn prompte als edificis pót ser pendrá la flama,
ben prompte Barcelona, y ab ella Catalunya,
perdent sa antiga glória, al jou será posada!!

Pausa

De son passat res queda!!

Nova pausa, y pena.

Déixam morir, que es ditxa.
Los que viuréu en ella ... viuréu pera plorarla!

Ol. *trist.* Tan trist pressagi obintne, casi la mort envejo.

Ca. *ab to sentenciós.*

Dels órfens n' es la vida sempre, Olaguer, amarga.

Ol. ¿Tants mals crehcu que esperan?

Ca. Un sol ne pressagio:
de avuy será ma terra per sempre més esclava.

Ol. Dèu meu! Quí sap .

Ca. *ab serenitat.* ¿Ho duptas? La forsa al dret subjuga.
Calla instantáneament y manifesta mal estar.
Si al Hospital no 'm pórtas ... la vida se 'm escapa.

Ol. *ap.* ¿Qué fuig en tal angústia?... ¿si mort aquí se 'm queda ..?
—Tornau á reclinarvos.

Ca. *abatut, y crehuant los brassos ab Olaguer.*

Tos brassos mes m' agradan!

Se miran mútuament ab ternura.

Ol. Amich!

Ca. Amich! Tas llágrimas són dolsa medicina.

Ol. *ap.* Oh, quánts recorts s' avivan vehentlo en pena tanta!

Casanova pronuncia lo primer vers ab molta intenció, com meditant ab forsa de reflexió la veritat que li ha dit Olaguer sobre la vida. De repent il·lumina la escena un color roig, resultat de un gran incendi exterior: al observarlo los dos amichs, s' alsan horrorisats pegant un jiscle. Casanova se mostra fortment excitat, fixant la vista en las flamas, y despres de senyalarlas ab bras tremolós, convuls cau aplomat sobre la llitera, quedant inmóvil.

CA. So flam que un buf esperal . poch vent l' apagaria. !

OL. Horror!!

CA. Ah!!... Mira!! mira!!... Llum infernal!! tu 'm matas!!!

Olaguer perturbat, al primer crit de Casanova, corre cap a la finestra, recula, torna a avansar, se deté com desesperat, aguayta per fi, y esclafeix en un plor, alsant los brassos al Cel. Despres de una breu pausa, ab la ma sobre 'ls ulls, dirigeix la vista á la llitera, se 'n va cap á ella pel derrera s' agenolla, pera pera estar més cara à cara ab lo malalt, l' acaricia, li besa la ma, y al contemplarli la vista, manifesta goig, crehent que 'l mira y que vá a parlarli.

OL. Senyor!... Rafel!... Infames!— Jo 'm torno boig . no acerto.—

Bervich no podent véncer dels nostres la constáncia,
haurá manat l' incendi. ! Sí, sí!.. dos, tres fogueras .!
Pietat, oh Cel!... Sa sombra tan sols aquí m' ampara!
Amich! á tu m' arrimo dónam ta ma ! ah! respira . .
no es mort. Rafel, escóltam consólam ab miradas . .
Ah!... 'm mira... Sa veu dolsa pót ser encara senti.

Pausa. Atenció per part de Olaguer. Casanova ab lo fatídich y parantse en cada clausula.

CA. Del Conceller l' enterro teyas pórta per atxas...
Dels Catalans vells llibres se 'n dú 'l derrer. Ploréulo!!
Quant enterrat ne sia comensa nova rassa!!

OL. *Ap. plorant.* Oh viu dolor!... Salvéulo!!

Mentres está inclinat plorant, trucan á la porta, y Olaguer s'alsa, mostrant animació, y 's dirigeix a aquella.

Dèu meu! Qué sento! Trucan
Oh, si cumplir podia lo meu desitj...!

Entran los dos sirvents, y al obrirlos la porta Olaguer, exclama ab gran interés.

Ah!!... parla.

SIR. Fins ara no 's moguéren los granaders de Pópoli
que 'l monastir guardavan; al pegar foch, sa guárdia
se n' es tornada enrera. No queda ni un sol home.
Aprofitéu...

OL. Oh, ditxa!

SIR. sino, l' incendi avansa.

OL. *Ab veu mitj baixa, depressa y mostrant activitat, com donant un ordre de confiansa.*
Pel plá, per sota Llotja, tot ribamar... y en sentne
prop l' arrabal, travéssa y al Hospital..

SIR. *Al altre sirvent y preparantse tots dos pera trajinar la llitera, pero sense marxar, fins que se 'n vá Olaguer.* Agafa.

OL. *Ab alegria.*
Si puch salvar sa vida res més del mon envejo!

Arregla un poch al ferit, agafa la gramalla y avansa cap al proscenì. En aquell moment aumentan las flamas, entrant algunas per la finestra.

Més ans de aquí sortirme, cumplím las sevas mandas.

Alsant ab la ma dreta la gramalla, y caragolada tirantla per la finestra al foch.

Símbol de antiga glória, no 't vejas escarnida
de nostra pátria Fénix, acíba entre las flamas!
Al foch!!!

Recull llavors la espasa, y agafantla per la fulla, la alsa, mes amunt del cap, com si fos una creu, mirant al Cel y dihent lo segon y tercer versos que segueixen ab to sentenciós y ab cert fervor.

La herencia queda: als fills jo 'n faré entrega.
Ab tu tant sols confio, Justícia sobrehumana.
Ab lo trontoll dels sigles tremolan los imperis.
Quant Dèu de nou te cride, surt á lluhir, espasa!

La empunya.

Si al fill no ha vingut l' hora, será del nèt la prenda;
si 'l nèt no pót, no importa. . y si 'l renèt la guárda,
un dia ó altre dia, ab lo recort dels avis,

Alsant la espasa en l' ayre, y ab gran entussiasme.

pel nèt del nèt ab glória podra ser empunyada!

Fa senyal de partir, s' amaga la espasa dins la lloba, pren lo fanal, los sirvents alsan la llitera, y tots junt s' en van. Al moment de sortir, torna á sentirse 'l clarí, mòlt lluny, grans flamas entran per los dos finestrals y cáu lo teló ab pausa.

TEATRE COL·LECCIÓ DE JAUME RULL JUYÀ Ex. nº
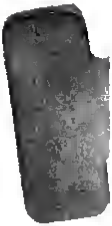
BIBLIOTECA DE CATALUNYA
Adq. C-RJJ0
Cs. 1001257206
Top. RUbh
CIIIS-80
BIBLIOTECA DE CATALUNYA
1001257206
Generalitat de Catalunya Departament de Cultura